

Svenska som andraspråk inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå

En promemoria om resultat från en tematisk kvalitetsgranskning som avbrutits på grund av restriktioner i samband med covid-19

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Förord	3
Sammanfattning	4
Vad Skolinspektionen granskat	4
Viktigaste iakttagelserna	4
Inledning	6
Att tillägna sig det svenska språket är viktigt ur ett integrationsperspektiv.....	6
Kunskap om undervisningens kvalitet saknas	6
Syfte och frågeställningar	8
Granskningens genomförande	8
Begreppsförklaring.....	9
Kvalitetsgranskningens iakttagelser	10
Att utveckla elevers läsförståelse	10
Anknytningen till funktionella och meningsfulla sammanhang.....	15
Förmågan att söka och kritiskt granska information	17
Avslutande kommentarer	20
Granskningens huvudresultat ur ett integrations- och etableringsperspektiv ...	20
Resultaten indikerar att lärarnas förutsättningar behöver granskas.....	23
Referenser	24
Bilagor	26
Bilaga 1 Metod och genomförande.....	26
Bilaga 2 Granskade kommuner	28
Bilaga 3 Referenspersoner	29

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Denna promemoria redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot undervisningen i svenska som andraspråk inom den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande nivå. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer.

För att bedöma undervisningens kvalitet i svenska som andraspråk planerade Skolinspektionen initialt att granska undervisningen i 30 skolor i 30 kommuner. Med anledning av de restriktioner som införts i samband med spridningen av covid-19 infördes dock särskilda rekommendationer för vuxenutbildningen under våren 2020 och undervisningen övergick till distansundervisning. I och med detta anpassade Skolinspektionen sin kvalitetsgranskning, vilket medförde att den aktuella granskningen avbröts och endast 13 verksamheter besöktes.

Då 13 verksamheter utgör mindre än hälften av det empiriska underlag som Skolinspektionen vanligtvis redovisar i sina övergripande rapporter presenteras iakttagelserna istället i denna promemoria. Vilka verksamheter som granskats framgår i bilaga 2.

Projektledare för kvalitetsgranskningen och skribent för promemorian har varit Caroline Engskär, Skolinspektionen i Umeå.

Sammanfattning

Den kommunala vuxenutbildningen¹ är generellt viktig för integrationen och etableringen av nyanlända och andra vuxna elever i det svenska samhället. Utbildningen syftar inte enbart till att ge individer personlig utveckling och en andra chans till utbildning, utan den förväntas också i allt högre grad fungera som ett stöd i etableringen av nyanlända och andra utrikesfödda elever.² Detta gäller i synnerhet undervisningen i svenska som andraspråk. Genom att elever utvecklar det svenska språket ges de förutsättningar att finna sysselsättning i form av arbete eller vidare studier. Ytterligare en aspekt av integrationen är att dessa elever också ges möjlighet att utveckla färdigheter som krävs för att de ska kunna verka som aktiva samhällsmedborgare i ett demokratiskt samhälle, vilket bland annat innebär att kunna söka relevant samhällsinformation och att kunna kritiskt värdera olika uppgifter och påståenden.

Vad Skolinspektionen granskat

Skolinspektionen planerade initialt att granska undervisningen i kursen Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4 inom komvux på grundläggande nivå i 30 skolor i 30 kommuner. Med anledning av spridningen av covid-19 har kvalitetsgranskningen dock avbrutits. Promemorian redovisar det sammantagna resultatet från de 13 verksamheter som har granskats.

Fokus för kvalitetsgranskningen har varit i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas läsförståelse samt hur denna undervisning anknyter till funktionella och meningsfulla sammanhang för eleverna. Därtill har granskningen fokuserat på i vilken utsträckning undervisningen utvecklar elevernas förmåga att söka och kritiskt granska information. De metoder som använts för datainsamling är dokumentstudier, intervjuer med elever och lärare samt lektionsobservationer.

Viktigaste iakttagelserna

Eleverna ges möjlighet att utveckla sin läsförståelse, samtidigt som det finns utrymme för förbättring

Sammantaget bedömer Skolinspektionen att eleverna i majoriteten av verksamheterna ges goda möjligheter att utveckla sin läsförståelse. I 10 av de 13 granskade verksamheterna ser vi emellertid att det finns någon eller några aspekter av undervisningen om texter som kan förbättras. Nedan följer de viktigaste iakttagelserna inom området:

- *I nästan två femtedelar av verksamheterna får eleverna inte möta en variation av berättande texter.* Skolinspektionen har bedömt att eleverna i samtliga granskade verksamheter får möta sakprosatexter i enlighet med det centrala innehållet i kursplanen. I fem av de granskade verksamheterna bedömer vi dock att eleverna endast i begränsad utsträckning får möta olika typer av berättande texter.

¹ Fortsättningsvis används förkortningen *komvux* när "kommunal vuxenutbildning" avses.

² SOU 2018:71. *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*. Slutbetänkande av Komvuxutredningen. Stockholm: Stockholm: Norstedts Juridik, s. 21f.

- *Eleverna får lära sig olika lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter.* I samtliga verksamheter får eleverna lära sig olika lässtrategier och praktiskt tillämpa dem i undervisningen. Vidare planerar och genomför lärarna undervisningen på ett sådant sätt att eleverna får träna på att förstå, tolka och analysera de texter de läser, både till innehåll och form.
- *I några verksamheter är elevernas möjligheter att samtala om texter begränsade.* I majoriteten av verksamheterna ser vi att eleverna ges goda möjligheter att samtala både om och utifrån de texter de läser för att utveckla sin förståelse och tolkning av texterna. Skolinspektionen bedömer emellertid att eleverna i tre av verksamheterna inte ges dessa möjligheter.
- *I majoriteten av verksamheterna stimuleras elever som har kommit långt i sin språkutveckling i undervisningen om texter.* Detta sker exempelvis genom att eleverna får läsa och arbeta med svårare texter. I två verksamheter, där eleverna läser tillsammans med elever från andra delkurser, bedömer vi dock att eleverna inte stimuleras och utmanas i undervisningen för att de ska nå så långt som möjligt.
- *Undervisningen, som syftar till att utveckla elevernas läsförståelse, innefattar till viss del jämställdhetsfrågor.* I majoriteten av de granskade verksamheterna behandlas mäns och kvinnors olika villkor och erfarenheter i undervisningen om texter. I fyra verksamheter bedömer vi emellertid att undervisningen behöver utvecklas.

Undervisningen om texter anknyter till meningsfulla sammanhang, även om anknytningar till studie- och arbetsliv är begränsade

Sammantaget ser Skolinspektionen att undervisningen om texter i majoriteten av verksamheterna anknyter till funktionella och meningsfulla sammanhang för eleverna. Detta sker genom att undervisningen anknyter till praktiska och konkreta situationer som är av betydelse och användbara för den enskilda eleven. I majoriteten av verksamheterna skapar lärarna även goda möjligheter för eleverna att ge uttryck för sina egna tankar och erfarenheter samt dela dem med varandra. I fem av de granskade verksamheterna ser vi dock att anknytningar till elevernas nuvarande eller kommande studie- och/eller arbetsliv saknas eller är begränsade.

Eleverna tränas i att kritiskt granska information, men eleverna får i mindre utsträckning träna på att söka information

Förmågan att värdera information är viktig för att eleverna ska kunna fatta välgrundade beslut och vara aktiva och engagerade i vardagen och samhället. I majoriteten av de granskade verksamheterna har Skolinspektionen bedömt att eleverna ges goda möjligheter att träna sin förmåga att värdera och kritiskt granska den information de möter i olika källor. I dessa verksamheter får eleverna kontinuerligt i kursen ska ta ställning till trovärdigheten och tillförlitligheten i information, även i samband med att de tolkar och analyserar olika texter.

I nära hälften av verksamheterna ser Skolinspektionen dock att det finns utrymme för förbättring vad gäller att eleverna genom undervisningen ska lära sig att medvetet söka information ur olika källor. I dessa verksamheter ingår informationssökning endast vid enstaka tillfällen i kursen och eleverna söker då information på egen hand utan lärares ledning.

Inledning

Att tillägna sig det svenska språket är viktigt ur ett integrationsperspektiv

Den kommunala vuxenutbildningen är viktig för integrationen och etableringen av nyanlända och andra vuxna elever i det svenska samhället. Utbildningen ska förmedla kunskaper och stödja eleverna så att de kan arbeta och verka i samhället. Den syftar också till att möjliggöra fortsatta studier.³ Detta gäller i synnerhet undervisningen i svenska som andraspråk, som syftar till att eleven utvecklar kunskaper i och om det svenska språket.⁴ Genom att elever utvecklar det svenska språket ges de förutsättningar att finna sysselsättning i form av arbete eller vidare studier. Ytterligare en aspekt av integrationen är att dessa elever också ges möjlighet att utveckla färdigheter som krävs för att de ska kunna verka som aktiva samhällsmedborgare i ett demokratiskt samhälle. Detta innebär bland annat att kunna söka relevant samhällsinformation och att kunna kritiskt värdera olika uppgifter och påståenden. I ett digitalt informationssamhälle är behovet av ett källkritiskt förhållningssätt bland medborgarna särskilt viktigt.⁵ Utifrån ett jämställdhetsperspektiv är det också viktigt att kvinnor och män får samma kunskaper och färdigheter för att kunna integreras och etableras i det svenska samhället.

Den kommunala vuxenutbildningens integrations- och etableringsfunktion ska ses mot bakgrund av att en övervägande andel av de studerande inom komvux på grundläggande nivå är utrikesfödda.⁶ Sett till andelen elever är därför Svenska som andraspråk den klart största kursen på grundläggande nivå.⁷ Målgruppen är dock heterogen, både när det gäller ålder och utbildningsbakgrund, och elevernas mål med utbildningen kan variera kraftigt.⁸ Fördelningen mellan könen är däremot förhållandevis jämn.⁹

Kunskap om undervisningens kvalitet saknas

Samtidigt som undervisningen i svenska som andraspråk är viktigt ur ett integrations- och etableringsperspektiv saknas kunskap om hur kvaliteten på

³ Skolverket (2017a). *Läroplan för vuxenutbildningen. Reviderad 2017.*

⁴ Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18).*

⁵ Europaparlamentets och Rådets Rekommendation, 18 december 2006, om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG)

⁶ År 2018 var denna andel 96 procent (se Skolverket, 2018a; Skolverket, 2019, s. 2). Viktiga delförklaringar till detta är att många elever som läser gymnasieskolans program språkintrouktion, liksom komvux svenska för invandrare (sfi), fortsätter sina studier med svenska som andraspråk inom komvux.

⁷ Av totalt cirka 55 500 elever på grundläggande nivån år 2018 var cirka 85 procent (cirka 47 000) registrerade på kursen Svenska som andraspråk på grundläggande nivå (se Skolverket, 2018a; Skolverket, 2018b; Skolverket, 2019, s. 4).

⁸ Skolverket (2017a). *Läroplan för vuxenutbildningen. Reviderad 2017.* När det gäller ålder var år 2018 knappt en procent av eleverna under 19 år, ungefär 38 procent av eleverna 20–29 år, 37 procent 30–39 år, 18 procent 40–49 år och 6 procent över 50 år (se Skolverket, 2018d). Beträffande utbildningsbakgrund hade 23 procent av eleverna på den grundläggande nivån år 2018 högst en förgymnasial utbildning sedan tidigare, medan cirka 26 procent hade högst en gymnasial utbildning och cirka 41 procent en eftergymnasial utbildning. För 10 procent av eleverna saknas uppgiften (se Skolverket, 2018e).

⁹ 58 procent är kvinnor och 42 procent är män (se Skolverket, 2018b).

undervisningen ser ut. Skolinspektionen har inte tidigare genomfört någon specifik granskning av undervisningen i svenska som andraspråk inom komvux. Däremot har ämnet svenska som andraspråk i grundskolans årskurser 7–9 nyligen granskats. Granskningen fokuserade på undervisningen i svenska som andraspråk samt i vilken utsträckning rektorn skapar förutsättningar för en undervisning av hög kvalitet. Vad gäller undervisningen visade granskningen att vissa verksamheter behövde utvecklas. Det framkom bland annat att undervisningen inte bedrevs utifrån ett andraspråksperspektiv eller på en tillräcklig hög nivå. Det förekom också att undervisningen i vissa verksamheter endast i delar eller i begränsad utsträckning gav eleverna möjlighet att kommunicera i tal och skrift.¹⁰

Skolformen komvux har emellertid berörts i några tidigare granskningar. I en granskning av undervisningen i komvux i svenska för invandrare framkom bland annat att individanpassningen av undervisning och utmaningarna för eleverna inte är tillräckliga. Det förekom att elever i de granskade verksamheterna exempelvis arbetade med samma arbetsuppgifter och istället för att gå vidare fick repetera samma uppgift.¹¹ Granskningen av komvux på gymnasial nivå visade att det finns problem med flexibilitet och individanpassning i undervisningen.¹²

Inte heller Skolverket har genomfört någon utvärdering av undervisningen i svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå.¹³ Myndigheten framhåller dock i sin senaste lägesbedömning från år 2017 att det behövs mer kunskap om kvaliteten i vuxenutbildningen och hur den fungerar i praktiken. Enligt Skolverket har Skolinspektionen och Skolverket framför allt kännedom om verksamheten inom komvux på huvudmannanivå.¹⁴ Det finns inte heller någon forskningsstudie där undervisningens kvalitet i svenska som andraspråk inom komvux studerats. Några studier har dock berört komvux men med annat fokus, eller ämnet svenska som andraspråk i grundskolan.¹⁵ Bristen på forskning inom vuxenutbildningsområdet har också lyfts fram i de två senaste statliga utredningarna om komvux.¹⁶

Ovanstående motiv och kunskapslucka utgör grundläggande skäl till varför Skolinspektionen har granskat undervisningen i svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå. Bristen på kunskap om undervisningens kvalitet medför en risk att kursen inte uppmärksammas i tillräcklig grad på lokal och nationell nivå. Detta medför att insatser för viktig förbättring och utveckling av undervisningen riskerar att utebli eller inte genomföras tillräckligt verkningsfullt. Detta kan i sin tur medföra att vissa elever inte rustas med tillräckliga färdigheter i

¹⁰ Skolinspektionen (2020). *Svenska som andraspråk i årskurs 7-9*.

¹¹ Skolinspektionen (2018). *Undervisning i svenska för invandrare*. s. 5 och 15. Skolinspektionen (2019). *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå: Granskning av huvudmäns och rektorers arbete för flexibilitet och individanpassning*.

¹² Skolinspektionen (2019). *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå: Granskning av huvudmäns och rektorers arbete för flexibilitet och individanpassning*. s. 5ff, 17f och 27ff.

¹³ Den utvärdering som gjorts inom ämnesområdet de senaste åren gjordes 2018 och avsåg hur skolor arbetar med ämnet svenska som andraspråk i årskurs 7–9 (se Skolverket, 2018c).

¹⁴ Skolverket (2017c). *Skolverkets lägesbedömning 2017*. Rapport 455, s. 20.

¹⁵ Se exempelvis Jakobson (2019), Colliander (2018), Sahlée (2017) och Economou (2015).

¹⁶ SOU 2018:71. *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*. Slutbetänkande av Komvuxutredningen. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 110. Utbildningsdepartementet (2019). *På väg – mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk*. Promemoria av Utredningen för stärkt likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk (KLIVA). Statens offentliga utredningar (SOU), s. 71.

svenska språket, för att till exempel kunna etablera sig inom arbetslivet eller fortsätta med vidare studier.

Syfte och frågeställningar

Utifrån ovan nämnda bakgrund syftar den tematiska kvalitetsgranskningen till att granska undervisningen i svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå. Granskningen fokuserar på i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas läsförståelse samt utvecklar deras förmåga att söka och kritiskt granska information. Följande frågeställningar har granskats:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen eleverna möjlighet att förstå, tolka och analysera texter genom läsning av texterna, samtal utifrån texterna och skrivande utifrån texterna?
2. I vilken utsträckning anknyter undervisningen med texter (frågeställning 1) till sammanhang som är funktionella och meningsfulla för eleverna?
3. I vilken utsträckning ger undervisningen eleverna möjlighet att söka information ur olika källor och kritiskt granska information från olika källor?

Kvalitetsgranskningen har avgränsats till att avse skolförlagd undervisning, vilket innebär att distansundervisning inte ingår i granskningen. Utifrån ett utredningsmässigt behov av avgränsning har granskningen fokuserat på en specifik delkurs, nämligen Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4. Utanför kvalitetsgranskningens inriktning ligger också rörlig bild samt ljud i form av exempelvis uppläst text.

Granskningens genomförande

För att bedöma undervisningens kvalitet i svenska som andraspråk planerade Skolinspektionen initialt att granska undervisningen i 30 skolor i 30 kommuner. Med anledning av de restriktioner som införts i samband med spridningen av covid-19 infördes dock särskilda rekommendationer för vuxenutbildningen under våren 2020 och undervisningen övergick till distansundervisning. I och med detta anpassade Skolinspektionen sin kvalitetsgranskning, vilket medförde att den aktuella granskningen avbröts och endast 13 verksamheter granskades. Då 13 verksamheter utgör mindre än hälften av det empiriska underlag som Skolinspektionen vanligtvis redovisar i sina övergripande rapporter presenteras iakttagelserna istället i denna promemoria.

De metoder som använts för datainsamling är dokumentstudier, intervjuer med elever och lärare samt lektionsobservationer. Skolinspektionen har också inför besöken, genom representanter för huvudmannen, tagit del av information om antalet elever, lärarnas legitimation och behörighet samt undervisningens genomförande.

Varje kommun har efter avslutat besök fått ett granskningsbeslut där Skolinspektionens bedömningar har framgått. En fördjupad analys av den insamlade empirin från alla granskade skolor och huvudmän utgör underlag för det sammantagna resultatet som presenteras i denna promemoria.

Mer information om kvalitetsgranskningens metod och genomförande återfinns i bilaga 1.

Begreppsförklaring

Sakprosatexter

Med sakprosatexter avses texter som inte är fiktiva, utan har ett mer beskrivande eller förklarande innehåll. Sakprosa ger faktabeskrivningar, bakgrunder, resonerar om olika kunskapsområden samt argumenterar om och värderar olika fenomen. Sakprosatexter kan således till sin karaktär vara beskrivande, förklarande, instruerande, argumenterande eller utredande. En och samma sakprosatext kan också innehålla flera av dessa olika texttyper. Exempelvis kan en recension innehålla både argumenterande, beskrivande och utredande inslag.¹⁷

Berättande texter

Berättande texter är fiktionstexter (något påhittat eller uppdigtat) av skönlitterär karaktär, såsom epik, lyrik eller dramatik.

Lässtrategier

Med *lässtrategier* menas, enligt Skolverkets kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk, de konkreta sätt en elev använder för att angripa en text. Det är alltså något läsaren gör med texten.¹⁸

Källkritiskt förhållningssätt

Begreppet *kritiskt granska* innebär att pröva och ta ställning till trovärdigheten och tillförlitligheten i information och olika påståenden. Att pröva trovärdigheten *utifrån ett källkritiskt förhållningssätt* innebär att ställa frågor om källans avsändare, syfte och budskap. Ett källkritiskt förhållningssätt innebär således inte med nödvändighet att vara kritisk i betydelsen negativt inställd till budskapet, utan att ha en prövande inställning till tillförlitligheten och trovärdigheten i de uppgifter som presenteras och inte ta dem för givna.¹⁹

¹⁷ Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017*. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket, s. 19. Mossberg Schüllerqvist, Hedelin och Wejrum (2018). *Systematisk läsundervisning i svenskämnenas sakprosatexter*. Modulområde: Språk-, läs- och skrivutveckling, Modul: Lässtrategier för sakprosa, Del 1: Systematisk läsundervisning, <https://larportalen.skolverket.se/#/>, s. 1f. Hedelin (2018). *Sakprosa i svenskämnen*. Modulområde: Språk-, läs- och skrivutveckling, Modul: Lässtrategier för sakprosa, Del 3: Sakprosa, <https://larportalen.skolverket.se/#/>, s. 3.

¹⁸ Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017*. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket, s. 13.

¹⁹ *Ibid*, s. 25.

Kvalitetsgranskningens iakttagelser

I detta avsnitt presenteras viktiga kvalitetsaspekter gällande de granskade områdena och det sammantagna resultatet utifrån de 13 verksamheter som granskats innan kvalitetsgranskningen avbröts. De iakttagelser som presenteras bedömer Skolinspektionen som särskilt viktiga att lyfta fram.

Att utveckla elevers läsförståelse

Genom undervisningen i svenska som andraspråk ska eleven ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och sakprosa för olika syften.²⁰ Ett centralt begrepp i kursplanen för detta är lässtrategier.²¹ En aspekt av undervisningen som granskats, och som kännetecknar en god undervisning, är därför om läraren har gjort ett medvetet val av lässtrategier som eleverna får tillämpa praktiskt i undervisningen i samband med att de läser och arbetar med olika texter. Läsförståelse kan dock inte enbart isoleras till den kommunikativa färdigheten läsning, utan hänger också samman med utvecklingen av färdigheterna tala och skriva.²² I kvalitetsgranskningens första område har Skolinspektionen därför granskat i vilken utsträckning och med vilken kvalitet undervisningen ger eleverna möjlighet att förstå, tolka och analysera texter genom läsning av texterna samt samtala och skriva både om och utifrån texterna.

Att välja texter och planera för hur de ska användas i klassrummet är centralt för lärare som undervisar i svenska som andraspråk. Lärobokstexter är ofta ett naturligt inslag, men lärare kan också använda andra texter från olika källor som fyller skilda syften i undervisningen. Genom att eleverna får arbeta med ett brett urval av texter från olika genrer utvecklar de goda strategier för att läsa och förstå olika slags texter. En viktig kvalitetsaspekt är därför om eleverna, i enlighet med det centrala innehållet i kursplanen²³, får möta och utveckla kunskaper om olika former av sakprosa samt berättande texter från olika tider och skilda delar av världen i undervisningen.

Sammantagen bild av iakttagelserna

I samtliga granskade verksamheter har Skolinspektionen bedömt att eleverna får lära sig och tillämpa olika lässtrategier för att ta sig an olika texter för att kunna förstå, tolka och analysera de texter de läser. Vi ser också att samtliga elever ges goda möjligheter att skriva både om och utifrån de texter de läser i syfte att

²⁰ Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4*. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18), avsnitt Syfte.

²¹ Med lässtrategier menas de konkreta sätt en elev använder för att angripa en text (se Skolverket, 2017d).

²² Stöd för denna uppfattning att undervisning i att läsa, tala och skriva bör ske i ett samspel finns också i Skolverkets kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Där framhålls att kunskapsområdena i det centrala innehållet inte bör ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan kan kombineras på olika sätt. Även punkterna inom innehållsområdena ska ses som byggstenar som kan kombineras på olika sätt. Se Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017*. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket., s. 12.

²³ Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4*. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18), avsnitt Centralt innehåll, Sakprosatexter och berättande texter. Enligt kursplanen ska eleverna få möta sakprosa som är beskrivande, förklarande, instruerande, argumenterande och utredande till sin karaktär. Eleverna ska också få möta skönlitteratur och annan fiktion från olika tider och från skilda delar av världen som belyser människors livsvillkor och identitets- och livsfrågor, några skönlitterära genrer samt några skönlitterärt betydelsefulla verk och deras författare.

utveckla sin läsförståelse. I de flesta verksamheter stimuleras även eleverna i undervisningen för att utveckla sin läsförståelse så långt som möjligt.

I 10 av de 13 granskade verksamheterna ser vi emellertid att det finns någon eller några aspekter av undervisningen om texter som kan förbättras. Det handlar exempelvis om att eleverna inte får möta en variation av olika typer av berättande texter som skildrar olika tider och skilda delar av världen eller att läraren inte medvetet planerar för att undervisningen om texter ska innefatta ett jämställdhetsperspektiv. I några verksamheter är elevernas möjligheter att samtala både om och utifrån texter begränsade.

Eleverna får möta en variation av sakprosa, men i nästan två femtedelar av verksamheterna får eleverna inte möta en variation av berättande texter

Skolinspektionen har sett att lärarna i nästan samtliga av de granskade verksamheterna utgår från en eller flera läroböcker. Majoriteten av lärarna kompletterar dock med andra texter och uppgifter. Det är i regel läraren som väljer vilka texter som eleverna ska läsa och arbeta med, men eleverna får inom ramen för vissa moment välja texter på egen hand.

Skolinspektionen har bedömt att eleverna i samtliga granskade verksamheter får möta sakprosa som är såväl beskrivande, förklarande och instruerande som argumenterande och utredande, i linje med det centrala innehållet i kursplanen.²⁴ Även om vi i en verksamhet har funnit att eleverna i begränsad utsträckning får möta specifikt utredande texter.

Vidare ska eleverna också få möta några skönlitterära genrer samt skönlitteratur och annan fiktion från olika tider och skilda delar av världen.²⁵ I nästan samtliga verksamheter läser och arbetar eleverna med en eller flera romaner under en sammanhängande tid av kursen. I fem av de granskade verksamheterna bedömer vi dock att undervisningen vad gäller berättande texter behöver utvecklas på olika sätt. Det handlar dels om att eleverna inte får möta en variation av berättande texter där olika litterära genrer finns representerade, dels att de berättande texter eleverna möter i begränsad utsträckning skildrar olika tider och/eller skilda delar av världen. För att få ett brett perspektiv på litteraturen räcker det inte med att läsa modern svensk skönlitteratur, utan denna måste kompletteras med litteratur från andra delar av världen och från andra tider.²⁶

I samtliga verksamheter får eleverna lära sig olika lässtrategier för att utveckla sin läsförståelse

I samtliga granskade verksamheter har Skolinspektionen bedömt att eleverna får lära sig och praktiskt tillämpa olika *lässtrategier* före, under och efter läsningen av en text, både i grupp och enskilt, för att utveckla sin läsförståelse.

Innan eleverna börjar läsa en text är det vanligt förekommande att lärarna arbetar för att eleverna ska skapa sig en förförståelse för texten. I en verksamhet observerade vi exempelvis att läraren inledde arbetet med en ny text genom att

²⁴ Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4*. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18), avsnittet Centralt innehåll.

²⁵ Ibid.

²⁶ Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017*. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket, s. 9.

tillsammans med eleverna försöka förutsäga vad texten handlar om genom att läsa rubriker och ett utdrag ur texten. Andra strategier som vi observerat är exempelvis att läraren beskriver texttypens typiska uppbyggnad och språkliga drag, läser texten högt för eleverna, förklarar svåra ord eller att läraren initialt låter eleverna dela sina kunskaper och reflektioner om innehållet i en text med varandra. Eleverna i vissa av de granskade verksamheter får också söka eller ta del av information om vem som står bakom en text för att skapa sig en förförståelse för texten.

Skolinspektionen ges också flertalet exempel på olika lässtrategier som eleverna i de granskade verksamheterna får använda sig av både under och efter läsningen av en text. Det handlar exempelvis om att eleverna får träna på att anpassa sin läshastighet beroende på vilken texttyp de läser, sökläsa, ta ut nyckelord och nyckelmeningar, markera svåra ord, sammanfatta och återberätta en text, svara på frågor till en text eller arbeta med tankekartor för att strukturera innehållet. När det gäller berättande texter tränas eleverna dessutom i att försöka förstå sammanhanget i texten snarare än varje enskilt ord.

Eleverna får träna på att förstå, tolka och analysera texter

Vidare har Skolinspektionen bedömt att lärarna i samtliga granskade verksamheter planerar och genomför undervisningen på ett sådant sätt att eleverna får träna på att förstå, tolka och analysera de texter de läser. Detta sker både enskilt, i mindre grupper och i helklass.

Undervisningen i de besökta verksamheterna fokuserar återkommande på inläring av ord, begrepp och uttryck utifrån ett sammanhang för att eleverna ska utveckla sin förståelse av texterna. I flera verksamheter ombeds eleverna även att översätta svenska ord och uttryck som diskuteras under lektioner till elevernas modersmål för att de ska kunna göra jämförelser mellan språken. Vidare arbetar eleverna genomgående med att svara på frågor, både muntligen och skriftligen, för att förstå och tolka de texter de läser. Frågorna fokuserar exempelvis på att eleverna ska läsa *på* och *mellan raderna* samt att eleverna ska relatera textens innehåll till deras egna erfarenheter och kunskaper för att kunna läsa *bortom raderna* i texten. Detta för att eleverna ska skapa sig en förståelse för och tolka texten med avseende på textens syfte, innehåll och budskap.

För att främja läsförståelsen får eleverna också träna på att analysera och jämföra olika texttyper. Eleverna analyserar bland annat olika texters syfte, uppbyggnad och språkliga drag. I några verksamheter arbetar lärarna med mallar som visar uppbyggnaden av olika typer av texter för att eleverna ska kunna skapa sig en förståelse för formen för texterna. Lärarna kan också ställa frågor om texttypen, exempelvis om eleverna har mött texttypen innan, vad texten har för syfte samt vilka som kan tänkas vara mottagare.

I flertalet verksamheter har vi även sett att elever tränas i att kritiskt granska texters innehåll. Detta sker exempelvis genom att eleverna får identifiera och ifrågasätta argument som anges i argumenterande texter eller att eleverna får jämföra två texter som beskriver samma ämnesinnehåll.

I några verksamheter är elevernas möjligheter att samtala om texter begränsade

I tre av de granskade verksamheterna har vi bedömt att undervisningen om texter behöver utvecklas helt eller delvis så att eleverna i större utsträckning ges

möjlighet att samtala både om och utifrån de texter de läser. Det handlar om att eleverna inte ges goda möjligheter att samtala om texter eller att alla elever inte alltid är delaktiga i de samtal om texter som sker under lektioner. Några av de intervjuade eleverna uttrycker att de inte vågar eller känner sig bekväma med att prata när samtalen sker i helklass. Både lärare och elever i en av verksamheterna uttrycker att eleverna behöver ges mer undervisningstid i kursen för att hinna samtala, både i arbetet med texter men också mer generellt i undervisningen.

I majoriteten av verksamheterna bedömer vi emellertid att eleverna ges goda möjligheter att samtala både om och utifrån de texter de läser, såväl med andra elever som med läraren, för att utveckla läsförståelsen. Samtalen sker både i par och i grupper, men också som lärarledda samtal i helklass. I vissa fall inleds arbetet med en text genom att läraren och eleverna samtalar om texten på olika sätt, i andra fall får eleverna först läsa och arbeta med texten individuellt för att sedan i samtal med läraren och andra elever dela med sig av sina tankar om texten.

Vidare fokuserar samtalen på såväl förståelse som på tolkning och analys av texterna, och utgår ofta från de frågor som eleverna arbetar med i anslutning till att de läser en text. Eleverna i en verksamhet berättar att de i grupper brukar läsa texter högt för varandra, översätta ord eller delar av texterna till sina modersmål så alla elever förstår och sedan tillsammans svara på olika frågor. Flera lärare och elever i de granskade verksamheterna lyfter vikten av att tala svenska under lektioner eftersom eleverna i vissa fall har få kontaktytor utanför skolan där de talar svenska.

I de verksamheter där vi har bedömt att eleverna ges goda möjligheter att samtala om texter använder sig lärarna av olika strategier för att säkerställa att alla elever deltar i samtalen. Lärarna ser till att alla elever får komma till tals genom att de exempelvis fördelar ordet och riktar frågor till olika elever, delar in eleverna i gynnsamma diskussionsgrupper, uppmuntrar eleverna att delta eller stöttar eleverna genom att tillhandahålla stödmaterial i form av ord och samtalsfraser som för samtalen framåt. Undervisningen i dessa verksamheter kännetecknas också av att läraren skapar en trygg undervisningsmiljö och ett tillåtande klimat som bidrar till att eleverna vill och vågar delta i samtalen och tala svenska under lektioner.

I en verksamhet, där läraren har bedömts bedriva en undervisning av hög kvalitet, arbetar läraren enligt metoderna EPA²⁷ och 4hörn-övningar²⁸ för att ge struktur till elevernas samtal under lektioner, men även för att alla elever ska ges utrymme att reflektera och delta i samtalen. Läraren tillämpar även ett rullande schema där eleverna muntligt ska presentera viktiga ord och uttryck för de andra eleverna och läraren.

²⁷ EPA står för Enskilt, Par och Alla och är en undervisningsmetod där alla elever ska ges utrymme att aktivera sina egna erfarenheter och tankar i samtalen. Metoden bygger på att läraren ställer öppna frågor som eleverna först får fundera kring enskilt för att sedan samtala i par. Därefter delar parerna med sig av sina tankar och reflektioner i helklass. Eleverna i den aktuella verksamheten får vanligtvis i ett första steg reflektera enskilt över vad som står i rubriker i texten, sökläsa och titta på eventuella bilder. Därefter sker samtal i par och i helklass. Enligt läraren är syftet att skapa en förförståelse för texten och synliggöra innehållet genom att eleverna får dela kunskaper och reflektioner med varandra.

²⁸ 4hörn-övningar innebär att ledaren ger deltagarna ett påstående och tre val. Tre hörn motsvarar de tre valen och det fjärde hörnet är öppet. Deltagarna får sedan ställa sig i det hörn som bäst motsvarar deras val/svar. Utifrån valt hörn formas sedan mindre grupper där deltagarna får diskutera varför de valde just det hörnet. Varje grupp redogör sedan för hela gruppen hur de har resonerat vid valet av hörn.

Eleverna ges goda möjligheter att skriva både om och utifrån texter för att utveckla läsförståelsen

I samtliga granskade verksamheter ser vi att eleverna ges goda möjligheter att skriva både om och utifrån texter för att utveckla sin förståelse samt tolkning och analys av texterna. Eleverna arbetar med olika typer av skrivaktiviteter, såsom sammanfatta en text, besvara frågor till en text, formulera egna frågor till en text, skriva egna underrubriker för att se textens huvudidéer eller skriva ned egna tankar och reflektioner. I vissa verksamheter ges exempelvis eleverna i uppgift att kontinuerligt sammanfatta och finna teman och budskap i samband med att de läser en roman under en längre tid under kursen.

I flera verksamheter ser vi att eleverna utifrån en läst text får skriva egna texter som följer en viss texttyp, exempelvis debattartiklar, insändare eller essä. Exempel ges också på att eleverna får skriva referat av olika texter. I några fall framkommer det att läraren och eleverna först skriver en exempeltext tillsammans i helklass för att eleverna sedan ska skriva en egen text inom samma genre. I en verksamhet arbetar läraren enligt cirkelmodellen²⁹ i syfte att öka elevernas förståelse av olika texttyper.

Elever som har kommit långt i sin språkutveckling stimuleras och utmanas i undervisningen

Undervisningen i nästan samtliga granskade verksamheter är upplagd på ett sådant sätt att eleverna inom respektive kurs och verksamhet utgår från samma grundplanering.

I majoriteten av de granskade verksamheterna bedömer vi att elever som har lätt att lära sig svenska eller har kommit långt i sin språkutveckling får en undervisning om texter som främjar deras läsförståelse. Eleverna i dessa verksamheter stimuleras genom att lärarna väljer texter som ger dem en utmaning, både vad gäller textens omfång och svårighetsgrad. Även i de moment där eleverna själva väljer texter uppmuntrar och stöttar lärarna eleverna att välja texter som ger dem en utmaning. Vidare anpassar lärarna de muntliga och skriftliga uppgifterna både till mängd och svårighetsgrad. Det kan exempelvis handla om att frågorna som eleverna arbetar med i anslutning till en text fördjupas eller kräver en högre grad av reflektion av eleverna. Flera lärare nämner för Skolinspektionen att eleverna ges extra uppgifter att arbeta med om de blir klara snabbt, både under lektionstid men också under elevernas självstudier. Eleverna i några verksamheter ges också möjlighet att läsa delkursen i en snabbare takt.

Gemensamt för dessa verksamheter är att lärarna på olika sätt tar reda på elevernas språkliga kunskaper för att utgå från dessa i planeringen och genomförandet av undervisningen. Detta sker exempelvis genom att läraren samtalar med lärare som tidigare undervisat eleverna, genomför individuella samtal med eleverna eller initialt i undervisningen ser hur eleverna uttrycker sig i tal och skrift. Exempel ges också på att eleverna vid starten av kursen får skatta sin egen förmåga vad gäller skriva, läsa och tala.

²⁹ Cirkelmodellen är en arbetsmodell med fyra faser som lärare och elever ska gå igenom tillsammans. Eleverna ska med lärarens vägledning i fas ett bygga kunskap inom ett ämnesområde eller en viss texttyp. Därefter ska de bryta ned texten i mindre delar och studera språkliga drag för att sedan gemensamt konstruera en text. I den fjärde och sista fasen ska eleverna själva konstruera en text med hjälp av modelltexten och det förarbete som gjorts (Gibbons, 2018).

I två verksamheter bedömer vi dock att undervisningen behöver utvecklas helt eller delvis så att elever som har lätt att lära eller kommit långt i sin kunskapsutveckling utmanas för att utvecklas så långt som möjligt. I båda verksamheterna läser elever från olika delkurser tillsammans. Exempelvis framkommer det i en av verksamheterna att eleverna läser samma texter som elever från andra delkurser och att innehållet och den språkliga nivån då är för enkel. Eleverna beskriver därtill att de skulle vilja arbeta i en snabbare takt med texterna.

Undervisningen om texter innefattar till viss del jämställdhetsfrågor

Vidare har Skolinspektionen sett att eleverna i majoriteten av de granskade verksamheterna både får läsa texter som behandlar olika aspekter av jämställdhet samt samtala, reflektera och skriva om olika aspekter gällande jämställdhet utifrån en läst text. I vissa fall handlar texterna inte explicit om jämställdhet men de inbjuder till diskussioner om mäns och kvinnors olika villkor och erfarenheter. Exempelvis har läraren i en av de granskade verksamheterna förberett frågor som rör jämställdhet som eleverna ska diskutera i samband med att de läser och arbetar med texter.

I fyra verksamheter har vi dock bedömt att undervisningen om texter endast till viss del behandlar jämställdhetsfrågor. I dessa verksamheter får eleverna i begränsad utsträckning möta texter som skildrar mäns och kvinnors olika villkor och erfarenheter och de samtal om jämställdhet som sker i samband med att eleverna läser och arbetar med texter uppkommer spontant, snarare än medvetet planerat av lärarna.

Anknytningen till funktionella och meningsfulla sammanhang

Kursen svenska som andraspråk ska förse vuxna elever med kunskaper i svenska som är användbara för eleven. Undervisningen ska i hög grad ha en praktisk inriktning och syfta till att eleven kan använda språket i olika situationer som anknyter till elevernas vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv.³⁰ En viktig kvalitetsaspekt av undervisningen i svenska som andraspråk är därmed hur elevernas läsning av och arbete med olika texter anknyter till elevernas liv samt erfarenheter och behov.

Sammantagen bild av iakttagelserna

Sammantaget har Skolinspektionen sett att undervisningen om texter anknyter till funktionella och meningsfulla sammanhang för eleverna genom det faktiska innehållet i texterna och det arbete med texterna som eleverna genomför, exempelvis samtal eller olika skrivuppgifter. I nästan två femtedelar av verksamheterna anknyter dock undervisningen i låg grad eller inte alls till elevernas studieliv och/eller arbetsliv. Majoriteten av lärarna skapar emellertid goda möjligheter för eleverna att i undervisningen om texter ge uttryck för sina egna tankar och erfarenheter samt dela dem med varandra.

³⁰ Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4*. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLF5 2012:18), avsnittet syfte. Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017*. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket, s. 7f.

I nästan två femtedelar av verksamheterna är anknytningarna till elevernas studieliv och arbetsliv begränsade

I en majoritet av de granskade verksamheterna har Skolinspektionen bedömt att undervisningen om texter i stor utsträckning anknyter till olika praktiska och konkreta situationer som är av betydelse och användbara för den enskilda eleven. Lärarna i dessa verksamheter arbetar på olika sätt för att undervisningen ska anknyta till elevernas vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv. Det kan exempelvis handla om att undervisningen behandlar hur det svenska samhället är organiserat eller att läraren väljer texter som innehållsmässigt fokuserar på skillnaden mellan kulturer och olika individers anpassning till det svenska samhället, som är relevanta för eleverna som läser svenska som andraspråk. Det kan också handla om att eleverna får läsa och diskutera olika nyhetsartiklar om aktuella lokala och globala samhällsfrågor eller att de får läsa texter som behandlar arbetsmiljö eller olika yrkesområden. Exempel ges även på att lärarna vid elevernas läsning av texter fokuserar på ord och uttryck som knyter an till olika situationer i elevernas liv.

I en av verksamheterna bedrivs undervisning i kursen Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4 i två undervisningsgrupper, den ena utan inriktning mot yrkesutbildning och den andra för elever som studerar vård- och omsorgsutbildning. I undervisningsgruppen med inriktning mot vård och omsorg skapar elevernas val av yrkesutbildning en naturlig utgångspunkt för de texter eleverna får möta i undervisningen. Undervisningen om texter anknyter därmed i hög grad till elevernas tidigare, nuvarande och kommande studie- och yrkesliv inom vård och omsorg.

I fem av de granskade verksamheterna har vi emellertid bedömt att undervisningen om texter i liten utsträckning anknyter till elevernas studieliv och/eller arbetsliv. Det handlar exempelvis om att eleverna i begränsad utsträckning får möta texter som handlar om arbetslivet i allmänhet eller elevernas yrkesliv i form av den bransch eller de yrken som eleverna arbetar inom eller har som mål med studierna.

I samband med Skolinspektionens besök ger lärarna i några verksamheter uttryck för att de aktuella elevernas behov och mål med utbildningen skiljer sig mycket åt, vilket gör att det är en utmaning att välja texter som innehållsmässigt känns meningsfulla för samtliga elever. Lärare i flera andra verksamheter har dock valt att arbeta tematiskt med texter för att adressera denna problematik. Lärarna använder sig då av teman som alla elever kan knyta an till, som exempelvis *Hälsa*, *Miljö* eller *Samhälle*. Läraren i en verksamhet berättar att de temana lärarna använder sig av fördjupas genom de olika delkurserna i svenska som andraspråk i verksamheten. Undervisningen i delkurs 4 inom temat *Arbete och studier* fokuserar till exempel på vad fackföreningar har för uppgift. Läraren och eleverna har då samtalat om skyddsombudens roll och eleverna har även fått söka information om olika fackförbund utifrån sina egna intressen och mål med studierna.

Lärarna skapar möjlighet för eleverna att ge uttryck för sina tankar och erfarenheter

Vidare har Skolinspektionen bedömt att majoriteten av lärarna i de granskade verksamheterna skapar goda möjligheter för eleverna att i undervisningen om texter ge uttryck för sina egna tankar och erfarenheter samt dela dem med varandra, vilket skapar förutsättningar för att undervisningen känns meningsfull för eleverna. Undantag är de tre verksamheter där vi har bedömt att eleverna behöver ges större möjligheter att samtala både om och utifrån texter. Undervisning i dessa

verksamheter begränsar elevernas möjligheter att föra fram och ta del av varandras erfarenheter, även om möjlighet för detta finns inom ramen för olika skrivuppgifter.

Vi ser att elevernas erfarenheter och tankar kommer till uttryck i både muntliga och skriftliga moment i undervisningen om texter. Lärarna väljer exempelvis texter som beskriver olika situationer som eleverna kan känna igen sig i samt texter som inbjuder till att göra kulturella jämförelser mellan länder, vilket skapar förutsättningar för eleverna att relatera texternas innehåll till sina egna erfarenheter. Vi ser också att det är vanligt att lärarna efterfrågar elevernas tankar och personliga erfarenheter i olika samtal utifrån en text. Eleverna får också utifrån lästa texter arbeta med olika frågor, både skriftligt och muntligt, med utgångspunkt i sina egna erfarenheter och kulturella referensramar.

Förmågan att söka och kritiskt granska information

En viktig aspekt av integrationsperspektivet är att elever ska utveckla färdigheter de behöver för att kunna verka som aktiva samhällsmedborgare. Det är vuxenutbildningens ansvar att varje elev har förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livs- och värderingsfrågor.³¹ Undervisningen i kursen Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4 ska bidra till att eleven utvecklar kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar innehåll från olika källor.³²

Vad gäller informationssökning kännetecknas en undervisning av god kvalitet av att eleverna i undervisningen får träna på att medvetet söka efter information utifrån olika uppgifter. Eleverna behöver ges ledning av läraren i detta arbete och informationssökningen bör ske ur olika typer av källor. Det kan exempelvis handla om att eleverna utbildas i hur olika sökverktyg fungerar och att de får kunskap om vilken källa de kan använda sig av för att finna relevant information.

I kursen ingår också att elever ska lära sig hur man jämför källor och prövar deras trovärdighet och tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.³³ En undervisning av god kvalitet kännetecknas av att eleverna får lära sig att pröva trovärdigheten och tillförlitligheten i information från olika källor utifrån ett källkritiskt förhållningssätt. Detta kan exempelvis ske genom att eleverna får ställa frågor om informationen och källans avsändare, syfte och budskap.

Sammantagen bild av iakttagelserna

I majoriteten av de granskade verksamheterna har Skolinspektionen bedömt att eleverna ges goda möjligheter att träna sin förmåga att värdera och kritiskt granska den information de möter i olika källor. I dessa verksamheter arbetar lärarna aktivt och medvetet för att eleverna kontinuerligt i kursen ska ta ställning till trovärdigheten och tillförlitligheten i information, även i samband med att eleverna tolkar och analyserar olika texter. I nära hälften av verksamheterna ser

³¹ Skolverket (2017a). *Läroplan för vuxenutbildningen. Reviderad 2017. 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper, Mål.*

³² Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18), avsnitten Syfte.*

³³ Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18), avsnitten Syfte och Centralt innehåll.*

Skolinspektionen dock att eleverna endast i begränsad omfattning får träna på att söka information ur olika källor.

I nära hälften av verksamheterna får eleverna endast vid enstaka tillfällen söka information och arbetet sker då på egen hand

I sex av de granskade verksamheterna har Skolinspektionen bedömt att eleverna endast i begränsad omfattning får träna på, och ges ledning i, att medvetet söka information ur olika källor. I vissa fall handlar det även om att eleverna ska få lära sig att söka information ur fler olika typer av källor. I samtliga sex verksamheter ingår informationssökning endast vid enstaka tillfällen i kursen, inom ramen för vissa uppgifter, och eleverna söker då efter information på egen hand utan lärares ledning. Det förekommer också att läraren inte har tagit reda på elevernas behov och kunskaper vad gäller informationssökning.

Vi har dock också sett goda exempel. I sju av verksamheterna får eleverna inom den lärarledda undervisningen regelbundet träna på att medvetet söka information ur olika källor. Exempelvis planerar läraren i en av verksamheterna så att övningar i informationssökning ges under kursens inledande del och till största delen görs gemensamt i helklass. Läraren pratar med eleverna om deras erfarenheter av att söka information och går igenom hur olika sökverktyg fungerar. Under kursens senare del återkommer sedan inslag av informationssökning inom ramen för vissa av elevernas uppgifter. Eleverna får även träna på att söka information i samband med biblioteksbesök.

I majoriteten av verksamheterna övas eleverna i att kritiskt granska information, även om det i några verksamheter endast sker vid enstaka tillfällen

I majoriteten av de granskade verksamheterna har Skolinspektionen bedömt att eleverna ges goda möjligheter att träna sin förmåga att värdera och kritiskt granska den information de möter i olika källor. Lärarna i dessa verksamheter arbetar medvetet och aktivt med att ställa källkritiska frågor till eleverna om trovärdigheten och tillförlitligheten i information. Exempelvis vem som är avsändare samt syftet med informationen och dess budskap. Skolinspektionen har också sett exempel på att läraren undervisar om källors äkthet, första- och andrahandskällor och om informationen är vinklad eller vilseledande. I flera verksamheter pratar lärare och elever även om tillförlitligheten i information på sociala medier och Wikipedia.

Undervisningen i flera av dessa verksamheter karakteriseras av att eleverna kontinuerligt i kursen får kritiskt värdera den information som de möter, snarare än att det är något som tas upp vid ett specifikt tillfälle. Lärarna tydliggör också vikten av att anta ett kritiskt förhållningssätt med konkreta exempel. Det kritiska tänkandet integreras även i undervisningen om texter. Eleverna kan exempelvis genom en mer kritisk läsning av argumenterande texter få öva på att ifrågasätta de argument som framförs i en text eller träna på att formulera egna argument och motargument utifrån en läst text.

I tre av de granskade verksamheterna har vi dock bedömt att eleverna endast vid enstaka tillfällen i kursen ges möjlighet att träna på att kritiskt granska information. Om källkritiska diskussioner har förekommit så har dessa skett mer spontant snarare än något som har varit planerat av läraren.

Vidare har vi i flera verksamheter lagt märke till att lärarna tillhandahåller extra stödmaterial om informationssökning och källkritik i form av exempelvis länkar till Utbildningsradion eller olika Youtube-filmer. Lärare i några verksamheter uppger också att de använder sig av Skolverkets material *Kolla källan!*.

Avslutande kommentarer

Det är angeläget att undervisningen i svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå bedrivs med en hög kvalitet för att nyanlända och andra vuxna elever ska rustas med goda färdigheter i det svenska språket. Detta för att skapa goda förutsättningar för elevernas integration och etablering i det svenska samhället. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla färdigheter som krävs för att de ska kunna verka som aktiva samhällsmedborgare i ett demokratiskt samhälle.

I följande avsnitt lämnar Skolinspektionen avslutande kommentarer i syfte att sätta resultaten från de 13 granskade verksamheterna i ett sammanhang och identifiera delar av de granskade områdena som kan behöva utvecklas och möjligen bli föremål för vidare granskningar.

Granskningens huvudresultat ur ett integrations- och etableringsperspektiv

Trots att kvalitetsgranskningen avbrutits som en konsekvens av spridningen av covid-19 och det empiriska underlaget är begränsat, så bedömer Skolinspektionen att kvalitetsgranskningen har tillfört ny och värdefull kunskap om undervisningen i svenska som andraspråk inom komvux på grundläggande nivå. Detta är särskilt betydelsefullt då kunskap om undervisningens kvalitet till stor del har saknats.

Betydelsen av att lära sig läsa och förstå texter för att utveckla goda färdigheter i svenska språket

Att kunna läsa och förstå olika texter är en självklar del av en språkförmåga. Genom läsningen ska eleverna ges möjligheter att hitta svar på livsfrågor och få stöd i sin identitetsutveckling, bland annat genom att få möjligheten att diskutera sina läsupplevelser med andra.³⁴ Att eleverna utvecklar sin läsförståelse är således en viktig del i undervisningen i svenska som andraspråk för att nyanlända och andra vuxna elever ska rustas med goda färdigheter i det svenska språket.

Genom att lärarna i de granskade verksamheterna arbetar aktivt med läsning och lässtrategier i undervisningen ser Skolinspektionen att goda förutsättningar skapas för att alla elever, oavsett tidigare kunskaper och erfarenheter, ska motiveras att läsa och förhålla sig till olika typer av texter. Vi noterar också att arbete med texter i mindre elevgrupper är vanligt, vilket ses som positivt. Forskning visar nämligen att smågruppsarbete ger elever, som lär sig ett andraspråk, möjlighet att delta i fria samtal och använda språket på ett sätt som annars inte ryms inom det lärarledda samtalet i klassrummet. Exempelvis öppnar det upp för möjligheten att introducera nya samtalsämnen eller att argumentera.³⁵

I en utredning om komvux på grundläggande nivå framkommer det att de studerande ibland efterlyser mer lärarledd undervisning och att en orsak till detta

³⁴ Skolverket (2017d). Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket, s. 18.

³⁵ Lindberg, I. (2013). Samtal och interaktion i andraspråksforskning. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.). Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle (s. 481- 518). 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

är att undervisningen kan vara den enda möjlighet eleverna har att tala svenska.³⁶ I majoriteten av de granskade verksamheterna ser vi att läraren utformar undervisningen så att eleverna ges möjlighet att samtala både om och utifrån de texter de läser. I några verksamheter behöver emellertid undervisningen utvecklas. Skolinspektionen anser att det är viktigt att eleverna ges rika möjligheter att samtala om texter för att utveckla sin läsförståelse och det svenska språket. Just möjligheten att delta i olika samtal har visat sig vara viktigt för att eleverna ska utveckla sitt andraspråk.³⁷ Det är även en aspekt som lyfts fram i Skolinspektionens granskning av svenska som andraspråk i årskurs 7–9.³⁸ Om eleverna ges möjligheter att samtala med varandra skapas även forum för interaktion mellan eleverna där de kan dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter.

För att skapa förutsättningar för att alla elever ska våga och vilja delta i samtalen under lektionstid behöver läraren skapa ett tillåtande klimat i klassrummet samt tillämpa strategier som säkerställer att alla elever deltar i samtalen. I några verksamheter har vi sett att lärarna dessutom använder sig av metoder för att strukturera elevernas samtal. Detta vill vi särskilt lyfta fram då sådana metoder har visats sig vara extra viktiga för andraspråkselever, eftersom det ger ökad tid för eleverna att uppfatta och förstå frågan samt formulera och översätta tankar innan de ombeds svara.³⁹

Vidare behöver eleverna möta olika typer av texter, både sakprosa och berättande texter, för att de ska utveckla sin läsning och förståelse av texter. Utifrån granskningens resultat ser vi emellertid att variationen av berättande texter i flertalet fall är begränsad. Skolinspektionen vill i detta sammanhang lyfta fram vikten av att eleverna får möta, samt får kunskap om, olika typer av berättande texter. Det är även viktigt att de berättande texterna som eleverna får läsa skildrar olika tider och skilda delar av världen. Undervisningen i svenska som andraspråk ska nämligen ge eleverna rika möjligheter att läsa och upptäcka glädjen i att med hjälp av litteraturen förflytta sig i tid och rum och ta del av andras berättelser.⁴⁰ Inte bara för att utveckla läsförståelse, utan också för att väcka lusten att läsa.

Sammanfattningsvis ser Skolinspektionen att undervisningen om texter i de 13 granskade verksamheterna till stor del är välfungerande, samtidigt som det finns ett visst utrymme för förbättring. Det är viktigt att rektorer och lärare kontinuerligt förbättrar och utvecklar undervisningen om texter i svenska som andraspråk för att nyanlända och andra utrikesfödda elever ska ges så goda förutsättningar som möjligt att utveckla färdigheter i det svenska språket, vilket bidrar till vuxna elevers etablering och integrering i det svenska samhället.

³⁶ SOU 2013:20. Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet. Betänkande av GRUV-utredningen. Stockholm: Fritzes.

³⁷ Ibid.

³⁸ Skolinspektionen (2020). *Svenska som andraspråk i årskurs 7–9*.

³⁹ Kaya (2018). Att undervisa nyanlända. Metoder, reflektioner & erfarenheter. Estland: Natur och kultur.

⁴⁰ Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017*. Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket, s. 9.

Undervisningen om texter behöver anknyta till meningsfulla sammanhang

Elevgruppen som läser svenska som andraspråk är synnerligen heterogen, både när det gäller elevernas ålder och utbildningsbakgrund, men även vad gäller elevernas behov och mål med utbildningen. Flera lärare beskriver just detta och att det är en utmaning att välja texter som innehållsmässigt känns meningsfulla för samtliga elever. Här ser dock Skolinspektionen flera goda exempel där lärare arbetar tematiskt med texter för att adressera dessa svårigheter. Lärarna använder sig då av teman som utgår från praktiska och konkreta situationer i elevernas liv som alla elever kan knyta an till. Vi ser att ett tematiskt arbete med texter fungerar särskilt väl om läraren också ger eleverna möjlighet att relatera texterna till sina egna tankar, erfarenheter och behov.

I en av verksamheterna, där undervisningen bedrivs med inriktning mot en yrkesutbildning, ser Skolinspektionen ett särskilt gott exempel. När elevernas yrkesutbildning vävs samman med deras språkundervisning skapas en naturlig anknytning mellan de texterna eleverna möter i undervisningen och elevernas nuvarande och kommande studie- och yrkesliv, men även erfarenheter och intressen. Forskning visar att en koppling mellan språkundervisning och de gemenskaper som en individ vill agera inom, både nu och i framtiden, kan bidra till att undervisningen känns engagerade och relevant.⁴¹ Språkstudier som vävs in i yrkesutbildningar är också något som regeringen vill stimulera för att nyanlända elever snabbare ska etableras på den svenska arbetsmarknaden.⁴²

För att vara aktiva samhällsmedborgare behöver eleverna utveckla förmågan att söka och kritiskt granska information

Vi lever i ett samhälle där man ständigt möter en stor mängd information av många olika slag. I takt med teknikutvecklingen ökar också antalet källor och platser där man kan hitta information. För att klara av att hantera denna mångfald behöver eleverna tillägna sig kunskap om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor, vilket också är ett centralt syfte med undervisningen i svenska som andraspråk och ett långsiktigt mål med ämnet.⁴³

Utifrån kvalitetsgranskningens sammantagna resultat ser Skolinspektionen en risk för att samtliga elever inte rustas med förmågan att medvetet söka efter relevant information utifrån en viss uppgift. I några verksamheter behöver även undervisningen utvecklas vad gäller att eleverna ska utveckla förmågan att kritiskt granska information. Vi ser dock flera goda exempel där lärarna arbetar medvetet för att eleverna kontinuerligt i kursen ska ta ställning till trovärdigheten och tillförlitligheten i den information som de möter.

Skolinspektionen anser att det är särskilt viktigt att dessa delar av undervisningen uppmärksammas och utvecklas för att vuxna elever ska ges möjlighet att utveckla färdigheter som krävs för att kunna söka relevant samhällsinformation samt självständigt och kritiskt reflektera över olika fakta, den information och kunskap

⁴¹ Se exempelvis Kanno, K. & Norton, B. (2003). Imagined Communities and Educational Possibilities: Introduction. *Journal of Language, Identity and Education*, 2:4, s. 241-249.

⁴² Ekström A. (2020). "Komvux ändras för att stärka integration och kompetens". *Dagens Nyheter*, 31 januari 2020.

⁴³ Skolverket 2017, kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk, grundskolan, s. 9.

som de möter, för att kunna fatta välgrundade beslut. Detta är något som krävs för att eleverna ska kunna utöva inflytande och delaktighet i samhället.

Resultaten indikerar att lärarnas förutsättningar behöver granskas

Kvalitetsgranskningen har inte undersökt huvudmannens eller rektorns arbete vad gäller undervisningens utformning. I några verksamheter ser Skolinspektionen emellertid att utvecklingsbehov i undervisningen tycks samvariera med vilka förutsättningar lärarna ges för att utforma en undervisning om texter av god kvalitet. Utöver detta kan vi se att eleverna i de granskade verksamheterna ges olika mycket undervisningstid. I fyra av de granskade verksamheterna anger huvudmännen att kursen omfattar 10 veckor och den lärarledda undervisningstiden omfattar cirka 12 timmar per vecka. I resterande verksamheter ges kursen istället under 20 veckor och den lärarledda undervisningstiden varierar mellan 4,5 och 9 timmar per vecka.⁴⁴

Inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå finns ingen reglering om garanterad undervisningstid, motsvarande de bestämmelser som finns för grundskolan och gymnasieskolan.⁴⁵

Resultaten indikerar att det kan finnas ett behov av vidare studier för att granska vilka förutsättningar lärare ges för att utforma en språkundervisning av hög kvalitet i ämnet svenska som andraspråk. Sådana förutsättningar kan handla om sammansättning av undervisningsgrupper både vad gäller elevernas bakgrund och kunskaper samt om huruvida elever från olika delkurser läser tillsammans. Men det kan också handla om undervisningstid, utbildningstakt och lärares behörighet och behov av kompetensutveckling. Detta för att samtliga elever ska få en individanpassad undervisning utifrån sina enskilda behov och förutsättningar samt rustas med tillräckliga färdigheter i det svenska språket för en snabb och god etablering i det svenska samhället.

⁴⁴ I två fall har även undervisning som ges kvällstid granskats. I den ena verksamheten ges kursen under 20 veckor och den lärarledda undervisningstiden omfattar 3 timmar per vecka. I den andra verksamheten ges kursen under 40 veckor och den lärarledda undervisningstiden omfattar 2 timmar per vecka.

⁴⁵ 20 kap. 2 och 6 §§ skollagen (2010:800), 1 kap. 3 § och 2 kap. 1-2 §§ förordning (2011:1108) om vuxenutbildningen.

Referenser

- Colliander, H. (2018). *Being and Becoming a Teacher in Initial Literacy and Second Language Education for Adults*. Linköping: Linköpings universitet.
- Cummins, J. (1996). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. Ontario: California Association for bilingual education.
- Economou, C. (2015). *"I svenska två vågar jag prata mer och så": En didaktisk studie om skolämnet svenska som andraspråk*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ekström, A. (2020). "Komvux ändras för att stärka integration och kompetens", *Dagens Nyheter*, 31 januari 2020.
- Europaparlamentets och Rådets Rekommendation, 18 december 2006, om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG).
- Förordning (2011:1108) för vuxenutbildning.
- Gibbons, P. (2018). *Stärk språket, stärk lärandet – språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Hedelin, Z. (2018). *Sakprosa i svenskämnen*. Modulområde: Språk-, läs- och skrivutveckling, Modul: Lässtrategier för sakprosa, Del 3: Sakprosa, <https://larportalen.skolverket.se/#/>.
- Jakobson, L. (2019). *Skriftlig lärarrespons för vuxna nybörjare i svenska som andraspråk: Teoretiska perspektiv, responspraktik och uppfattningar*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kanno, K. & Norton, B. (2003). Imagined Communities and Educational Possibilities: Introduction. *Journal of Language, Identity and Education*, 2:4, s. 241-249.
- Kaya, A. (2016). *Att undervisa nyanlända. Metoder, reflektioner & erfarenheter*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lindberg, I. (2013). Samtal och interaktion i andraspråksforskning. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red.). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle* (s. 481- 518). 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Mossberg Schüllerqvist, I., Hedelin, Z. och Wejrums, M. (2018). *Systematisk läsundervisning i svenskämnenas sakprosatexter*. Modulområde: Språk-, läs- och skrivutveckling, Modul: Lässtrategier för sakprosa, Del 1: Systematisk läsundervisning, <https://larportalen.skolverket.se/#/>.
- Sahlée, A. (2017). *Språket och skolämnet svenska som andraspråk: Om elevers språk och skolans språksyn*, Uppsala: Uppsala universitet.
- Skollagen (SFS 2010:800).
- Skolinspektionen (2018). *Undervisning i svenska för invandrare*.
- Skolinspektionen (2019). *Kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå: Granskning av huvudmäns och rektorers arbete för flexibilitet och individanpassning*.
- Skolinspektionen (2020). *Svenska som andraspråk i årskurs 7–9*.

Skolverket (2017a). *Läroplan för vuxenutbildningen. Reviderad 2017.*

Skolverket (2017b). *Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4. Kursplan för Komvux på grundläggande nivå (SKOLFS 2012:18).*

Skolverket (2017c). *Skolverkets lägesbedömning 2017.* Rapport 455.

Skolverket (2017d). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk. Reviderad 2017.* Kommentarmaterial. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018a). *Sveriges officiella statistik.* Skolform: komvux exklusive sfi, Statistikområde: elever och kursdeltagare, Läsår/termin/år: 2018, Tabell 3A "Elever kalenderåren 2009–2018", <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC>.

Skolverket (2018b). *Sveriges officiella statistik.* Skolform: komvux exklusive sfi, Statistikområde: elever och kursdeltagare, Läsår/termin/år: 2018, Tabell 5: "Kurser med flest deltagare per utbildningsnivå kalenderåret 2018", <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC>.

Skolverket (2018c). *Svenska som andraspråk i praktiken: En intervjustudie om hur skolor arbetar med svenska som andraspråk i årskurs 7–9.* Rapport 470.

Skolverket (2018d). *Sveriges officiella statistik.* Skolform: komvux exklusive sfi, Statistikområde: elever och kursdeltagare, Läsår/termin/år: 2018, "Tabell 6: Elevernas ålder kalenderåren 2009–2018", <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC>.

Skolverket (2018e). *Sveriges officiella statistik.* Skolform: komvux exklusive sfi, Statistikområde: elever och kursdeltagare, Läsår/termin/år: 2018, "Tabell 7: Elevernas utbildningsbakgrund kalenderåren 2009–2018", <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC>.

Skolverket (2019). *Elever, kursdeltagare och studieresultat i grundläggande och gymnasial vuxenutbildning år 2018.* PM 2019-06-19, Dnr: 2018:01723.

Skolverket (opublicerat material). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk.* Utkast till kommentarmaterial.

SOU 2013:20. *Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå – en översyn för ökad individanpassning och effektivitet.* Betänkande av GRUV-utredningen. Stockholm: Fritzes.

SOU 2018:71. *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden.* Slutbetänkande av Komvuxutredningen. Stockholm: Norstedts Juridik.

Sundgren, E. (2017). *Flerspråkighet – föreställningar och attityder.* I Lahdenperä, P. och Sundgren, E. (red). *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet.* Stockholm: Liber.

Utbildningsdepartementet (2019). *På väg – mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk.* Promemoria av Utredningen för stärkt likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk (KLIVA). Statens offentliga utredningar (SOU).

Bilagor

Bilaga 1 Metod och genomförande

Projektet har tagit fram riktlinjer för projektets genomförande inför, under och efter verksamhetsbesöken. De metoder som använts för datainsamling är dokumentstudier, intervjuer med elever och lärare samt lektionsobservationer.

Urval

För att bedöma undervisningens kvalitet i svenska som andraspråk planerade Skolinspektionen initialt att granska undervisningen i 30 kommuner. Urvalet gjordes i två steg. I ett första steg valdes kommunerna ut slumpmässigt. I ett andra steg kontrollerades att kommunen hade skolförlagd undervisning i kursen Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4 under den aktuella besöksperioden. Kommuner som inte hade relevant undervisning sorterades bort. Urvalet innehöll en variation i driftsform samt en variation av storstadskommuner, större kommuner samt mindre kommuner eller landsbygdskommuner. I urvalet eftersträvades även en variation vad gäller kommuner som har vuxenutbildningen i egen regi och på entreprenad.

Med anledning av de åtgärder som vidtagits på grund av spridningen av covid-19 har dock särskilda rekommendationer för vuxenutbildningen införts och undervisningen bedrivs nu via distansundervisning. Skolinspektionen har i och med detta anpassat sin tillsyn och kvalitetsgranskning, vilket medfört att den aktuella kvalitetsgranskningen har avslutats i förtid och endast 13 skolenheter i 13 kommuner har kommit att besökas.

Då 13 verksamheter utgör mindre än hälften av det empiriska underlag som Skolinspektionen vanligtvis redovisar i sina övergripande rapporter, presenteras iakttagelserna istället i denna promemoria. De metoder som använts för datainsamling är dokumentstudier, intervjuer med elever och lärare samt lektionsobservationer.

Informationsinhämtning

Samtliga huvudmän som besökts i samband med granskningen har inför besöket ombetts att inkomma med information om verksamheten till Skolinspektionen. Informationsinhämtningen omfattade bland annat information om elever, lärare och kursens omfattning. Representanter för huvudmannen har också ombetts inkomma med de texter som eleverna möter i kursen samt övrig dokumentation som visar hur undervisningen genomförs, eller planeras att genomföras, avseende de områden som granskats. Därtill har huvudmannen besvarat öppna frågor avseende undervisningens genomförande med relevans för de granskade områdena.

Informationsinhämtningen har använts som underlag vid intervjuer, men har också bidragit till att besvara frågeställningarna genom att inspektörerna har fått ett skriftligt underlag som kompletterar den bild av undervisningen som framkommit i samband med intervjuer och lektionsobservationer.

Intervjuer

I kvalitetsgranskningen har intervjuer varit en central insamlingsmetod. För att besvara frågeställningarna har gruppintervjuer genomförts med elever och lärare.

Elevintervjuerna har genomförts med ett urval av elever som läser kursen Svenska som andraspråk Nationell delkurs 4. Eleverna har valts ut av läraren, med en strävan om en jämn fördelning mellan kön. De elever som deltagit i intervjuerna har också deltagit i de lektioner som Skolinspektionen observerat. För elever har det inte varit tvingande att delta i intervjuer. I lärarintervjun har de lärare som undervisar i den aktuella delkursen deltagit.

Vid intervjuerna har utredarna haft stöd i form av olika frågeområden som är utformade utifrån projektets frågeställningar. Stödet har varit anpassat för respektive intervjugrupp, lärare eller elever. Stödmaterialet har också bidragit till en ökad likvärdighet vid insamling av intervjudata. Intervjuerna har även konkretiserats genom att utredaren har relaterat intervjufrågorna till den information som inkommit till Skolinspektionen inför besöket.

Lektionsobservationer

Lektionsobservationer har genomförts för att få direktinformation om hur undervisningen i den aktuella delkursen genomförs och därmed bidra till att besvara kvalitetsgranskningens frågeställningar. Det innebär att lärarnas arbetssätt och undervisningens innehåll har observerats och dokumenterats. Under varje verksamhetsbesök har 1–2 observationer genomförts. Antalet lektioner som varit möjliga att observera i respektive verksamhet har varit beroende av kursernas scheman och lektionernas förläggning under den fastställda besöksveckan.

Projektet har utarbetat ett stöd för observationer. Stödet har bidragit till att förstå och tolka det som observerats samt bidra till att systematisera observationerna.

Bedömningar

Med utgångspunkt i kvalitetsgranskningens frågeställningar har projektet tagit fram en bedömningsmatris innehållande bedömningsområden och bedömningspunkter. Syftet med bedömningsmatrisen är att konkretisera vilka områden som ska granskas samt säkerställa likvärdiga bedömningar av verksamheterna. Grundläggande för kvalitetsgranskningen är att bedömningarna av de övergripande frågeställningarna har skett kvalitativt.

Kvalitetsgranskningens iakttagelser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda granskningsbeslut till de verksamheter som besökts, dels i denna övergripande och sammanfattande promemoria. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser promemorian att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Bilaga 2 Granskade kommuner

Kommun	Skolenhet	Driftsform
1. Alingsås kommun	Kommunal vuxenutbildning	Egen regi
2. Falköpings kommun	Lärcenter 1	Egen regi
3. Hulstfreds kommun	Hulstfreds vuxenutbildning	Egen regi
4. Karlstads kommun	Tingvallagymnasiet komvux	Egen regi
5. Lerums kommun	Lerums vuxenutbildning	Entreprenad
6. Lycksele kommun	Tannbergsskolan 5	Egen regi
7. Robertsfors kommun	Lärcentrum	Egen regi
8. Sollefteå kommun	Komvux/SFI Reveljen	Egen regi
9. Sundbybergs kommun	Centrum för vuxenutbildningen	Egen regi
10. Sundsvalls kommun	Komvux	Egen regi
11. Upplands-Bro kommun	Upplands-Bro vuxenutbildning	Egen regi
12. Åmåls kommun	Vuxenutbildningen Åmål	Egen regi
13. Åstorps kommun	Vuxenutbildningscentrum	Egen regi

Bilaga 3 Referenspersoner

Kvalitetsgranskningens referenspersoner har bistått med stöd i frågor som rör undervisning i ämnet svenska som andraspråk inom den kommunala vuxenutbildningen.

Referenspersoner vid utformningen av kvalitetsgranskningens direktiv

- Riikka Tilja, Undervisningsråd Skolverket, enheten för vuxenutbildning.
- Sylvia Lindqvist, Undervisningsråd Skolverket, enheten för skola och arbetsliv.

Referenspersoner vid utformningen av bedömningsgrunder, stödmaterial och denna promemoria:

- Riikka Tilja, Undervisningsråd Skolverket, enheten för vuxenutbildning.
- Eva Engdell, Undervisningsråd Skolverket, enheten för ämnesdidaktik.
- Monica Lindvall, projektledare vid Nationellt centrum för svenska som andraspråk, Institutionen för språkdidaktik, Stockholms universitet.